

ACADEMIC REFLECTIONS ON DEBATES CONCERNING THE RELATIONSHIP BETWEEN CULTURE AND POWER: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

İLHAMİ AYDIN - HÜSEYİN ÇİL

Arş. Gör. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
Mail: aydnilham@gmail.com

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0186-4631>

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü,
Mail: huseyin.cil@selcuk.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8503-4979>

ABSTRACT

This study aims to examine how the concept of culture is addressed within the framework of power relations in academically prominent and internationally visible social science scholarship produced in Türkiye. The dataset is limited to social science research in Türkiye compiled from articles in the Web of Science (WoS) and Scopus databases. Selection criteria required these terms to appear in titles, abstracts, or keywords. Utilizing VOSviewer and R-Studio/Bibliometrix software, a dataset of 602 studies was analyzed through specific coding processes. The study reveals four main findings: i) Academic scholarship on the relationship between culture and power shows a pattern of intensification that closely corresponds to periods of political rupture in Türkiye. ii) The theoretical frameworks used in these studies appear to be largely grounded in the concept of hegemony. Whether this focus on a single perspective limits the development of alternative theoretical approaches remains an important question that deserves further investigation. iii) Academic output on this subject occupies an asymmetric, semi-peripheral position in relation to Western literature within international citation networks. These studies mainly involve applying Western-derived theoretical frameworks to local contexts. iv) Inequalities in symbolic power within the academic field are reproduced in both the production and citation networks of scholarship on culture and power. The central position of certain English-medium universities -particularly those with strong standing in international academic production- suggests that the hierarchical relations may also operate within the internal dynamics of the academic field.

Keywords: Cultural Power, Culture War, Cultural Capital, Hegemony, Symbolic Capital, Bibliometric Analysis.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma
Geliş Tarihi: 14.04.2026
Kabul Tarihi: 30.05.2026
Yayın Tarihi: 30.06.2026

Makaleye Ayrı Bilgisi

AYDIN İlhami, ÇİL Hüseyin, (2026). "Kültür ve İktidar İlişkisine Dair Tartışmaların Akademik Yansımaları: Bibliyometrik Bir Analiz". *Muhafazakâr Düşünce*. Yıl: 22 Sayı: 70 (158-185).

muhafazakârdüşünce • yıl: 22 - sayı: 70 • Ocak-Haziran 2026

KÜLTÜR VE İKTİDAR İLİŞKİSİNE DAİR TARTIŞMALARIN AKADEMİK YANSIMALARI: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

İLHAMİ AYDIN - HÜSEYİN ÇİL

Öz

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de sosyal bilimler alanında üretilmiş, uluslararası görünürlüğü ve prestiji görece yüksek akademik çalışmalarda kültür kavramının iktidar ilişkileri çerçevesinde nasıl ele alındığını ortaya koymaktır. Araştırmanın veri seti, Türkiye’deki sosyal bilim alanlarındaki çalışmalarla sınırlandırılmış ve Web of Science (WoS) ve Scopus veri tabanlarındaki makalelerden hareketle oluşturulmuştur. Veri tabanlarında ilgili kavramların başlık, özet veya anahtar kelime olarak kullanılmış olmasına dikkat edilmiştir. Veri setinden nitelikli görsel veriler elde etmek için VOSviewer ve R-Studio/Bibliometrix analiz programlarından yararlanılmıştır. R-Studio programında belli kodlamalar yapılmış ve iki veri tabanından toplam 602 çalışma ile veri seti oluşturulmuştur. Çalışmada sonuç olarak dört ana bulgunun öne çıktığı söylenebilir: i) Kültür ve iktidar ilişkisine dair akademik üretim, Türkiye’nin yaşadığı siyasi kırılma dönemleriyle örtüşen bir yoğunlaşma eğilimi sergilemektedir. ii) Çalışmalarda teorik çerçevenin baskın biçimde “hegemonya” kavramına dayandığı görülmektedir. Belirli bir perspektife doğru bu yoğunlaşmanın farklı perspektiflerin gelişimi önünde sınırlandırıcı bir etki üretip üretmeyeceği önemli bir sorudur. iii) Konu hakkındaki akademik üretim, uluslararası atıf ağlarında Batı literatürüyle asimetrik ve “yarı-çevre” bir konumdan ilişki kurmaktadır. Çalışmalar büyük ölçüde Batı temelli kuramları yerel bağlama uygulamaktadır. iv) Akademik alan içindeki sembolik güç eşitsizliği, kültür ve iktidar ilişkisine dair çalışmaların hem üretim hem de atıf ağında yeniden üretilmektedir. İngilizce eğitim veren ve uluslararası akademik rekabette güçlü konumda bulunan belirli üniversitelerin literatürün merkezinde yer alması, hiyerarşik ilişkilerin akademik alanın kendi işleyişinde de etkin olabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel İktidar, Kültür Savaşı, Kültürel Sermaye, Hegemonya, Sembolik Sermaye, Bibliyometrik Analiz.

Giriş

Kültürün iktidarla ilişkisi, bütün toplumlar için olduğu gibi Türkiye için de önemli bir tartışma konusudur. Son dönemde bu tartışmanın Türkiye ayağında en çok karşımıza çıkan kavramlardan birisi ise “kültürel iktidar” olmuştur. Kültürel iktidar kavramı, Türkiye’nin güncel akademik ve entelektüel tartışma konularından birisi olarak öne çıkmaktadır. Kavramın ortaya çıkışının iki nedeninden söz edilebilir: Birincisi, akademik/entelektüel düzlemde tanımlanmadan önce siyasi aktörler tarafından ideolojik bir içerikle popülerleştirilmiş olmasıdır. İkinci neden ise politik tanımlamadan sonra gelen ve politik tanımlamayı da içeren akademik veya entelektüel yaklaşımların kendisidir. Akademik yaklaşımlar, kültürü giderek politikleşen yapısına vurguyla, ülkenin toplumsal, kültürel, siyasal ve tarihsel geçmişini dikkate alarak bir mücadele alanı olarak ele almış ve “sağ ve sol” olmak üzere iki farklı ideolojik çerçevenin karşı karşıya geldiği bir toplumsal ayrışma konusu olarak sunmuştur (Aydemir, 2025; Çil, 2022; Demirel, 2009).

Kültürün politikleşmesi sadece Türkiye’ye özgü bir durum değildir. Uluslararası literatüre de bakıldığında benzer vurguların yoğunluğu dikkat çeker. Özellikle İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği; popüler kültür, medya, sınıf gerçekliği ve gündelik yaşama ait hemen her türlü kültürel üretim ve pratiği belli bir iktidar mantığına referans vererek açıklamaktadır. Hoggart’ın “kültürel okuryazarlık” tespiti, Williams’ın kültürü “yaşam biçimi” ile birlikte ele alması, Thompson’ın “sınıf bilinci” ve “toplumsal tarih”i ön plana çıkaran sosyolojik çıkarımları, genel olarak kültürün iktidar ilişkilerindeki farklı görünümünü yansıtmaktadır (Turner, 2016). Bu entelektüel gelenekte “kültür” estetik bir alan olmakla birlikte, toplumsal alanlarda varlık gösteren iktidar(lar)ın ve tahakküm ilişkilerinin nesnesi veya aracı olarak yer bulmaktadır (Jenks, 2007, s. 16). Kültür, “bütün bir yaşam biçimi” (Williams, 2017) olduğu kadar iktidar öznelere ve yapıları için bir mücadele alanı olarak da tanımlanmaktadır. Dahası, iktidar öznesinin ve söyleminin temsil ve anlam üretim mekanizması olarak iş görmektedir (Hall, 2017). Bununla birlikte, kültür üzerinden tahakküm ilişkisini inşa eden iktidar gücü, kültürel kaynaklarla kendisine karşı direniş gösteren alternatif bir iktidar öznesini var eder (Harris, 2009). Dolayısıyla kültür, egemen iktidarın kendi gücünü yeniden ürettiği bir baskı aracı olmanın yanında karşı iktidar(lar)ın özgün direniş stratejilerine kaynaklık eden dinamik bir mücadele alanıdır (Dellaloğlu, 2020).

Kültürün politikleşmeye yatkın doğasına ilişkin bilinç Türkiye’de de giderek artmaktadır ki bahsedilen kültürel iktidar tartışması bunun somut bir örneği olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de konuya ilişkin oluşan literatürde de içeriğin politik doğasına paralel olarak meselenin görece ideolojik bir zeminde tartışıldığını söylemek yanlış olmaz. Bu bağlamda, kültür-iktidar ilişkisi tartışmalarına yönelik ideolojik değer yüklü görüşler, “sağ” ve “sol” olmak üzere iki kutba ayrılabilir.¹ Bunlardan birincisi, görece sağ bir çizgiyi işaret eden; sinema, tiyatro, müzik, edebiyat gibi kültürel alanlardaki üretim gücünün Türkiye’de “sol çizgide” tanımlanan politik ve kültürel aktörlerde olduğuna ve bu gücün, Cumhuriyet’in kuruluş evresinden itibaren hegemonik bir politika yapma tarzının sonucu olarak donuklaştığına dair yaklaşımdır (Bilgin, 2022; Çolak, 2017). Sağ çizgiye göre bu hegemonik yaklaşım, çoğunlukla millî ve dinî değerleri önemsizleştiren, hatta kimi zaman bunları bilerek baskılayan bir anlayışı yaygınlaştırmak isteyen bir zor mekanizması olarak değerlendirilir. Bu yaklaşımda sinema, dizi, mizah gibi farklı somut kültürel üretim alanlarında solun kültürel iktidarının baskınlığı eleştiri konusu hâline gelirken (Akın, 2025; Demir, 2016; Gölcü, 2022) kültürel iktidar veya gücün el değiştirilmesi gerektiğine dair bir kanaatin varlığından söz edilebilir (Çolak, 2024; Fedai, 2019; Nacak, 2020). Buna karşılık ikinci görüş ise kültürel iktidar gücünün politik alanla elde edilmediğini ve edilemeyeceğini savunmakta; kültürel alanlardaki sembolik² gücü/iktidarı elinde bulunduran ideolojik veya kültürel grubun (solun) makbul ve meşru kültürel ürünlere veya beğenilere yatkın oluşunu buna gerekçe olarak göstermektedir (Aydemir, 2025). Bu görüşe göre Türkiye’de mevcut “sağ” iktidarın kültürel alanı domine etme çabası bir kültürel hegemonya kurma girişimidir ve bunu da bizzatı devletın zor/baskı aygıtları ile gerçekleştirmek istemektedir (Yaren, Saraçoğlu ve Karademir-Hazır, 2022). Öte yandan iktidar bunu yaparken kültürel alana doğrudan müdahale eden bir aygıt olarak kabul edilmekte ve kendi dünya görüşünü çeşitli kültürel araçlarla normatif bir değer olarak geniş kitlelere

1 Türkiye’de kültür-iktidar ilişkisini çözümlerken “sağ ve sol” kategorileri, salt siyasi konumları değil, köklü bir kültürel ayrışmanın eksenlerini temsil etmektedir. Batılılaşma, din, kimlik gibi tartışmalı meselelerin Cumhuriyet tarihi boyunca bu eksen etrafında biçimlenmesi, söz konusu kategorileri analitik açıdan işlevsel bir hâle getirmektedir. Türkiye örneğinde bu ikili, sınıfsal değil öncelikle kültürel bir gerilimi yansıtır. Ayrıca, solda Kemalist çizgiden liberal-sol perspektife, sağda ise İslamcılıktan muhafazakâr-demokrat eğilime uzanan geniş bir yelpazenin varlığı, bu kategorilerin monolitik bloklar olmadığını işaret eder (Çil, 2022).

2 Çalışmada sıkça referans verilen sembolik sermaye, sembolik güç, sembolik meşruiyet gibi kavramlar Pierre Bourdieu’nün kastettiği anlamda kullanılmıştır. Burada geçen “sembolik” ifadesi nitelediği aktörün toplumsal kabulüne, meşruiyetine veya itibarına ve dolayısıyla oradan ürettiği toplumsal güce atıf yapmaktadır (bk. Bourdieu, 1986).

empoze etmek isteyen bir konumda değerlendirilmektedir (Çakıl-Dinçer, 2024, Çelik, 2025; Daşar, 2022).

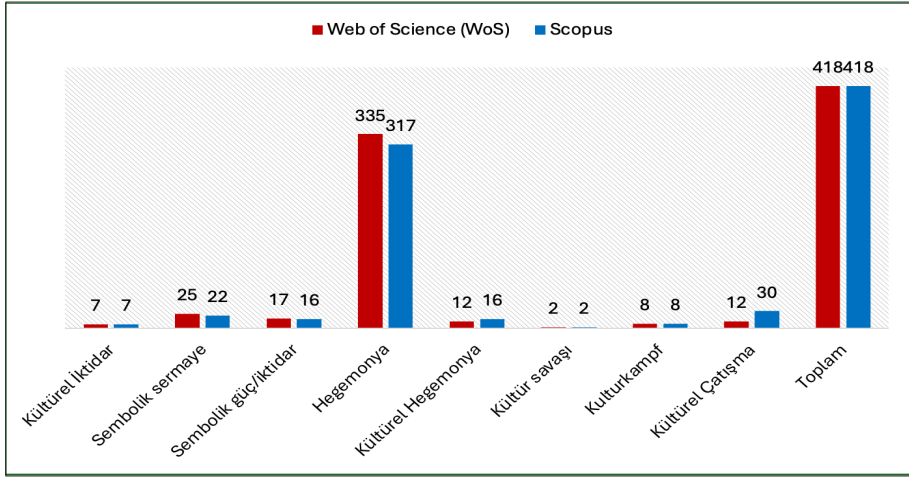
Bu çalışmalarda kültürün Türkiye’de politikanın dolayımından geçerek ortaya çıktığı vurgusu oldukça güçlüdür ve genelde akademik öznelere kültürrel nesneler üzerinden bu politik angajmanı deşifre etme eğilimi göze çarpar. Her iki tarafta da güçlü ve kapsamlı analizler göze çarpsa da eninde sonunda araştırma nesnesiyle kurulan hiyerarşik ilişki, akademik çalışmaların kendisini konunun dışında görece bağımsız bir yere konumlandırır. Oysa kültür ve iktidar ilişkisi tartışmasının mahiyeti çok geniş kapsamlıdır ve akademiler ile üniversitelerin buradan azade olduğu düşünülemez. Üniversitelerde, akademik mecralarda konunun nasıl tartışıldığı, hangi kavramsal düzeyde ele alındığı ve konuyu ele alış biçiminin nasıl ilişki biçimleri ürettiği hususu, kültürel iktidar tartışmasının tam ortasında yer almaktadır. Zira akademi, kültür ve iktidar ilişkisini anlamlandıracak kavramların, kuramların ve metotların üretilip dolaşıma sokulduğu bir mecradır ve meselenin kökeninde yer alır. Her ne kadar akademi çoğunlukla olanı olduğu gibi tespit etme iddiasını taşısa da araştırma nesnesi hâline getirdiği konuların bir parçasına dönüşerek aktif bir rol de üstlenebilir. Bir başka deyişle akademinin kendisi de bu tartışmalarda yalnızca özne değil bir nesne olarak ele alınmayı hak etmektedir. Bu doğrultuda çalışma, Türkiye’de sosyal bilimlerde üretilmiş, uluslararası görünürlüğü ve prestiji görece yüksek akademik çalışmalarda kültür kavramının iktidar ilişkileri çerçevesinde nasıl ele alındığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece, Türkiye’de kültür-iktidar ilişkisine dair akademik bilginin nasıl üretildiğini ve hangi kavramsal çerçeveler aracılığıyla dolaşıma girdiğini görünür kılmayı hedeflemektedir. Bütün bunların yanı sıra çalışma, ideolojik gerilimlerle örülü biçimde sürdürülen tartışmanın ötesinde, ampirik temelli bir yaklaşımla sosyal bilimlerin bu tartışmadaki konumunu ve işlevini sorgulamak için de bir zemin sunma gayretindedir.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmanın amacına dönük olarak Web of Science (WoS) ve Scopus veri tabanlarında “kültürel iktidar”, “sembolik sermaye”, “sembolik güç/iktidar”, “hegemonya”, “kültürel hegemonya”, “kültür savaşı/kulturkampf” ve “kültürel çatışma” kavramlarıyla ilgili Türkiye’deki bilimsel-akademik çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. WoS ve Scopus’un tercih edilmesinin ana nedeni, iki veri tabanının uluslararası düzeyde yüksek kabul gören nitelikte bilimsel literatüre sahip olmasıdır (Norris ve Oppenheim, 2007; Yan ve Zhiping, 2023). Nitelikli ve yüksek etki faktörüne (impact factor) sahip ça-

lışmalar genel olarak bu iki veri tabanında yayımlanmaktadır. Bu iki veri tabanı, bilimsel çalışmaların uluslararası alanda görünürlüğünü artırmaktadır. Dolayısıyla bilimsel çalışmaları belli ölçütlere göre sınıflandıran tabanlar olarak öne çıkan WoS ve Scopus’un, bilim camiası nezdinde meşruiyeti ve geçerliliğı de söz konusudur.

Araştırmada, Türkiye’deki politik ve entelektüel gerekliğı belli parametreleri dikkate alarak görselleştirmek ve anlamlandırmak için bilimsel çalışmaların Türkiye ile sınırlı olmasına dikkat edilmiştir. WoS ve Scopus veri tabanlarında “article title/makale başlığı, abstract/özet, keywords/anahtar kelimeler” üzerinden filtreleme yapılmıştır. WoS veri tabanında “research areas/araştırma alanları” seğıeneğinde economics/business (ekonomi/işletme), sociology (sosyoloji), psychology (psikoloji), political science (siyaset bilimi), communication (iletişim), geography (coğrafya), history (tarih), religious studies/religion (din bilimleri/din), area studies (alan araştırmaları), law/public administration (hukuk ve kamu yönetimi), anthropology (antropoloji) ve cultural studies (kültürel çalışmalar) gibi sosyal bilimin merkezî disiplinleri tercih edilmiştir. Scopus’ta ise “subject area/konu alanı” kısmında yer alan social sciences (sosyal bilimler) ifadesi seğıilmiştir. Söz konusu iki veri tabanı Aralık 2025 ile Ocak 2026 tarihleri arasında incelenmiş ve veri seti oluşturulmuştur. Ayrıca, her iki veri tabanında doküman tipi article/makale olarak belirlenmiştir. Aşağıdaki grafikte veri tabanlarına göre kavram ve çalışma sayıları gösterilmiştir. WoS ve Scopus veri tabanlarında ayrı ayrı toplam 418 verinin olduğı görölmektedir. Makalelerin yayımlandığı bazı dergilerin her iki veri tabanında indeksleniyor olması, bu çalışma kapsamında, bazı makalelerin iki defa sayılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bu durum, verinin güvenilirliğine zarar verecek niteliktedir. Bu sorunu gidermek adına R-Studio programı üzerinden belli kodlamalar yapılmış ve her iki veri tabanında indekslenen 234 makalenin var olduğı tespit edilmiştir. Yine belli kodlamalarla söz konusu 234 makalenin bir defa sayılması sağlanmıştır. Sonuç olarak 836 makaleden oluşan veri seti, 602 makaleyle sınırlandırılmıştır. Bu bağlamda, en az 400-500 makale verisi, bibliyometrik analiz için yeterli görölmektedir (Donthu vd., 2021).

Grafik 1: Veri tabanlarına göre makale sayı grafiği

Bibliyometrik analiz, farklı araştırma unsurları arasındaki sosyal ve yapısal ilişkileri analiz etmeye imkân sağlar. Bu analiz, bibliyometrik ve entelektüel bir özet niteliğindedir (Donthu vd., 2021). Başka bir ifadeyle, bibliyometrik analiz, bir disiplin veya araştırma alanındaki dinamikleri ve gelişmeleri tanımlamak (McBurney and Novak, 2002, s. 110), literatür analizini korelasyon mantığı ile görselleştirmek için kullanılan nicel bir yöntemdir (Zhan, vd., 2021). Bibliyometrik analiz, aynı zamanda, önemli bir meta-analitik araştırma biçimidir (Kim ve McMillan, 2008).

Çalışmada, bibliyometrik analiz tekniklerini bünyesinde barındıran “performans” ve “bilim haritalama” analizlerine başvurulmuştur. Performans analizi, araştırma bileşenlerinin katkılarına yoğunlaşır (Martin vd., 2011). Üretkenliğin göstergesi olan yayın sayısı ile etki ve nüfuz ölçütü olan atıf sayısı, performans analizinin öne çıkan değerlendirme bileşenleridir (Donthu vd., 2021). Bilim haritalaması ise araştırma bileşenleri arasındaki ilişkiye yoğunlaşır (Baker, Kumar ve Pandey, 2021). Entelektüel etkileşimler ile yapısal bağlantıların nasıl kurulduğunu gösteren bilim haritalamada atıf analizi, ortak atıf analizi (co-citation), bibliyografik eşleşme (bibliographic coupling), ortak kelime analizi (co-word) ve ortak yazarlık analizi (co-authorship) tekniklerinden söz edilebilir (Appio, Cesaroni ve Minin, 2014). Bu çalışmanın amacına paralel olarak entelektüel bağlantıları ve çalışmaların etkisini göstermesi bakımında söz konusu tekniklere başvurulmuştur. Araştırma verileri R-Studio/Bibliometrix ve VOSviewer analiz programları yardımıyla analiz edilmiştir. İki analiz programını farklılaştıran belli başlı özellikler söz konusudur. Araştırmanın amacını gerçekleştirmeye dönük hazırlanmış sorulara, her programda veri sağlamak

pek mümkün olmamaktadır. Araştırma sorularının bir kısmına VOSviewer programı üzerinden cevap/veri sağlanacaktır. Geri kalan cevaplara da R-Studio/Bibliometrix programı yardımıyla ulaşılabilecektir. Aynı zamanda, iki programın yüksek çözünürlük sağlaması onları daha da kullanışlı kılmaktadır. Çalışmadaki amaca ulaşmak için aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır.

1. Akademik metinler hangi kavramlar (anahtar kelimeler) üzerinden oluşmakta ve hangi anahtar kelimeler birbiriyle daha çok ilişkili görünmektedir?
2. Anahtar kelimelerin zamana (yıllara) ve mekâna (üniversiteye) göre kullanım sıklığı nasıl şekillenmiştir?
3. Üniversite/kurum ile kavramlar arasında nasıl bir ilişkiden söz edilebilir?
4. Veri setini oluşturan araştırmalarda ülkeler arasında nasıl bir iş birliği ağı vardır?

VOSviewer ve R-Studio/Bibliometrix analiz programları, araştırma sorularını uygun şekilde cevaplandırma kapasitelerine göre seçilmiştir. Aşağıdaki tabloda, araştırma sorularının hangi analiz programı ile hangi gerekçelerle incelendiği sunulmuştur.

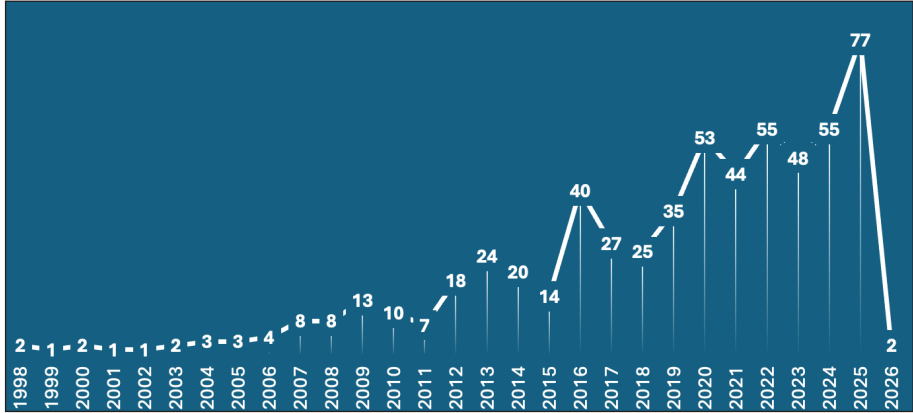
Tablo 1: Araştırma soruları ile analiz yöntemleri, programı ve görselleştirme stratejileri arasındaki ilişki matrisi

Araştırma Sorusu (AS)	Şekil No	Kullanılan Program	Bibliyometrik Karşılığı	Analitik İşlevi
AS1: Anahtar kavramlar ve ilişkileri	Şekil 1 ve 5	VOSviewer	Co-occurrence (Birlikte Görünüm) Analizi: İki terimin aynı makalede kaç kez geçtiğini sayarak bir “anlamsal ağ” oluşturur. Yoğunluk analizi ise kavramların frekansına göre ısı haritası oluşturarak alanın “merkezini” ve “çeperini” görselleştirir.	Kavramsal Haritalama: Alandaki anahtar kelimelerin birbirine olan mesafesi ölçülerek “entelektüel yakınlıklar” saptanmıştır. Ayrıca, anahtar kelimelerin yıllara göre değişiminin renklerle ifade edilmesi, birbiri ile ilişkisi, düğüm ve bağlantı büyüklüğünü bir arada göstermesi gibi avantajlarından dolayı VOSviewer üzerinden veriler analiz edilmiştir.
AS2: Tematik gelişim ve evrim	Şekil 2 ve 4	R-Studio/Bibliometrix	Thematic Map & Trend Topics (Tematik Harita ve Eğilim Konuları): Temaları; motor temalar (gelişmiş), niş temalar (özel), temel temalar (genel) ve gelişmekte olan temalar olarak ayırır. Zaman çizelgesi ise kavramların tarihsel olarak ne zaman “moda” olduğunu veya sönümlendiğini belgeler.	Boylamsal ve Stratejik Analiz: R-Studio aracılığıyla verilerin zaman dilimlerine bölünmesi sağlanmıştır. Bir temanın literatürdeki baskınlığı (merkezlilik) ve kendi içindeki tutarlılığı (yoğunluk), stratejik diyagramlar aracılığıyla konumlandırılmıştır.

AS3: Kurumsal dağılım ve odak noktaları	Şekil 3	R-Studio/ Bibliometrix	Three-Field Plot (Üç Alanlı Grafik Sankey Diyagramı): İlişkisel bir akış analizidir. Sol, orta ve sağ sütunlar arasındaki bağlantı kalınlıkları, veri setindeki ilişki gücünü temsil eder. Kurumsal profillerin tematik tercihlerini somutlaştırır.	Entegrasyon ve Akış Analizi: Üniversitelerin hangi entelektüel kaynaklardan beslenerek hangi kavramsal çıktıları ürettiği bir “yol haritası” biçiminde sunulmuştur. Bu, bilginin kurumlar arası akışını ve üniversitelerin eğilimli olduğu teorik ekolleri gösterir.
AS4: Etkileşim ağları ve otorite	Şekil 6, 7, 8, 9, 10	VOSviewer	Scientific Mapping ve Citation Analysis (Bilimsel Haritalama ve Atıf Analizi): Ortak yazarlık ve ortak atıf analizleri üzerinden sosyal sermaye ağlarını ölçer. Bilimsel etkinin nicelik (yayın sayısı) ve nitelik (atıf sayısı) üzerinden de değerlendirilmesini sağlayarak prestij hiyerarşisini kurar.	Prestij Analizi: Bilimsel üretimin sosyal yapısı incelenmiştir. Ülkeler arası iş birliği ağları analiz edilerek, Türkiye merkezli çalışmaların küresel merkezlerle (ABD, İngiltere vs.) entegrasyon düzeyi belirlenmiştir. Ayrıca, en çok atıf alan dergi ve kurumlar üzerinden alanın otorite aktörleri saptanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Araştırmanın bulgular kısmı, verilerin farklı grafik ve görsellere dönüştürülmesi ve değerlendirilmesiyle yukarıdaki soruların cevaplandırılmasını içermektedir. Bulgularda öncelikle akademik çalışmaların yıllara göre üretim ve değişim grafiğine yer verilecektir.

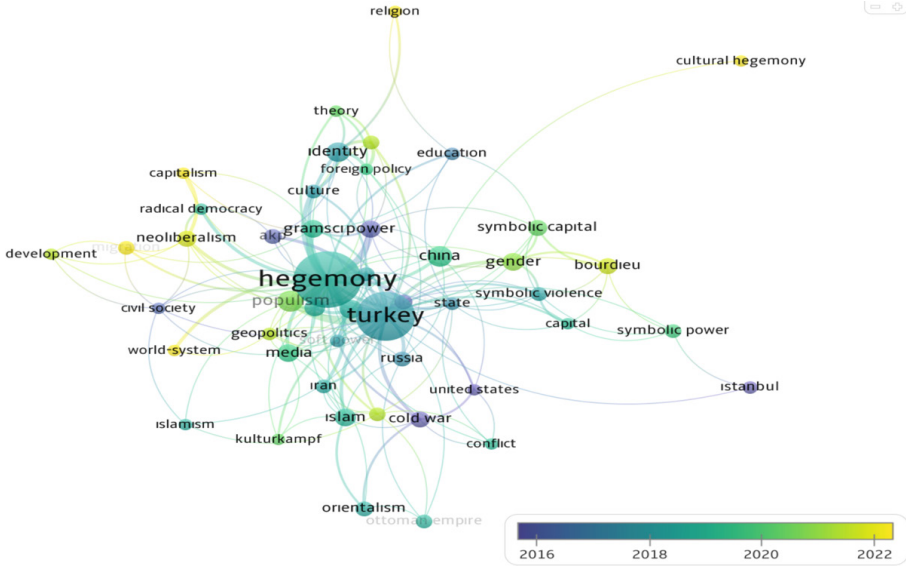
Grafik 2: Analiz biriminde akademik çalışma sayılarının yıllara göre değişimi

Çalışma sayılarının yıllara göre değişim grafiğinde, kültür ve iktidar ilişkisi çerçevesindeki kavramların oluşturduğu toplam 602 makalenin yıllara göre dağılımı yer almaktadır. 1998 yılından 2008 yılına kadar 10'un altında seyreden

makale sayısı, özellikle 2012 yılından itibaren ciddi bir ivme yakalamıştır. Son yıllarda kaydedilen bu entelektüel ilginin pek çok neden üzerinden açıklaması yapılabilir. Öncelikle, Türkiye’de politika ve kültür arasındaki ilişkinin, artışın yaşandığı yıllarla birlikte yeni bir boyut kazandığı söylenebilir. Her ne kadar politikanın kültürle ilişkisinin tarihi çok daha öncelere götürülebilecekse de (Çolak, 2017) Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarının ikinci on yılından itibaren özellikle “yaşam tarzları”na ilişkin tartışmalar, en genel anlamıyla kültürel meselelerin merkezîleşmesine ve toplumsal hayatın akışını belirlemede daha etkin olmasına imkân tanımıştır (KONDA, 2025). Soğuk Savaş yıllarından beri süregelen adlandırmalarla “sağ ve sol”, “dindar ve seküler” gibi politik ve kültürel cephelerin (Demirel, 2009; Örnek, 2015) meşru ve makbul kültürün kodlarını ve içeriğini belirleme gücünü kazanması veya kültürel üretimi domine etmesi üzerinden yürütülen tartışmaların yoğunlaştığı görülmektedir. Tartışmalarda politik gücün kültürel alanı şekillendirmesine atıf yapılırken beraberinde “hegemonya”, “kültürel hegemonya” kavramlarına da gönderme yapılmaktadır. Bir sonraki başlık, bu anahtar kelimelerin haritalaması üzerine olacaktır.

Çalışmalarda Kullanılan Anahtar Kelimelerin Analizi

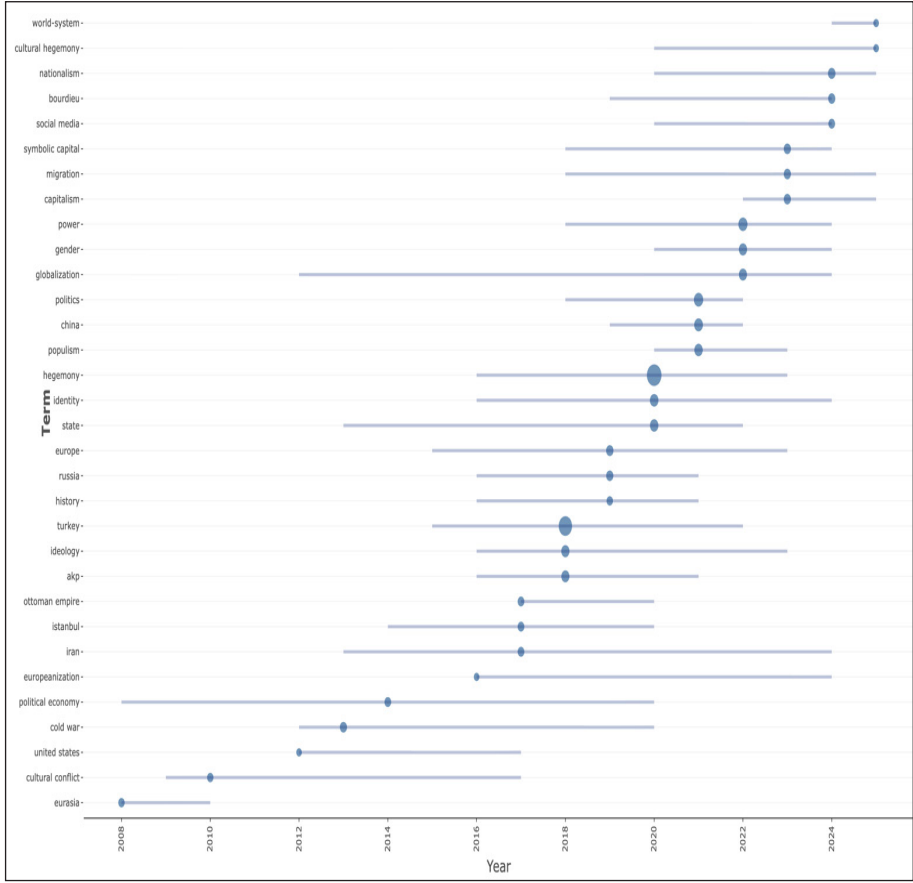
Anahtar kelimeler, çalışmaların yani veri setinin içeriğine ilişkin önemli bilgiler sunar (Baker, Kumar ve Pandey, 2021). Haritayı oluşturan kelimelerin birlikteliğinden veya ilişki yoğunlukları üzerinden tematik analiz yapmaya imkân tanır (Donthu vd., 2021). Özellikle, veri tabanlarından amaca yönelik araştırmalarda veya belli bir araştırma konusunda doygun bir veri setinin oluşmasında anahtar kelimeler başvurulan önemli birkaç seçenek arasındadır. Bu çalışma verisi, yukarıda da ifade edildiği üzere, WoS ve Scopus veri tabanlarında “kültürel iktidar”, “sembolik sermaye”, “sembolik güç”, “hegemonya”, “kültürel hegemonya”, “kültür savaşı/kulturkampf” ve “kültürel çatışma” anahtar kelimelerinin seçiminden oluşmuştur. Veri seti, VOSviewer ve R-Studio/Bibliometrix programlarıyla analiz edilmiştir.

Şekil 1: Yıllara göre en sık kullanılan anahtar kelime bağları

Şekil 1, VOSviewer programından yararlanarak elde edilen anahtar kelime eş zamanlılık ağını göstermektedir. Lacivertten sarıya dönüşen lejanti takip ederek sarı renk tonuna sahip olan anahtar kelimelerin daha yakın zamanlarda daha fazla ilgi gördüğünü söyleyebiliriz. Söz gelimi, 2018 ile 2020 yılları arasındaki renk tonu ile “hegemony”, “Turkey”, “symbolic capital”, “conflict”, “Islam”, “kulturkampf”, “identity” gibi kavramların daha yoğun şekilde kullanıldığını söylemek mümkündür. 2022 yılına yaklaştıkça “cultural hegemony”, “populism”, “capitalism”, “religion”, “Bourdieu”, “neoliberalism” kavramlarına ağırlık verilmiştir. Bununla birlikte, kelime düğümleri arasındaki bağlantıya dikkat edildiğinde merkezde yer alan “hegemony” kavramının neredeyse diğer bütün kelimelerle bağlantısı söz konusudur. Düğümlerin büyüklüğü de veri setinde en çok başvurulan kavramları işaret etmektedir. Yine “hegemony” ve “Turkey” anahtar kelimeleri öne çıkmaktadır.

Aşağıdaki Şekil 2, R-Studio/Bibliometrix programında belli yıllar aralığında trend olan anahtar kelimelerin görselleştirilmiş hâlini içermektedir. Zaman çizelgesindeki her bir çizgi kelimenin geçmişini; çizelgedeki her bir düğüm ve düğümün büyüklüğü, kelimenin trend olduğu, en çok kullanıldığı yılı ifade etmektedir.

Şekil 2: Yıllara göre en sık kullanılan anahtar kelimeler

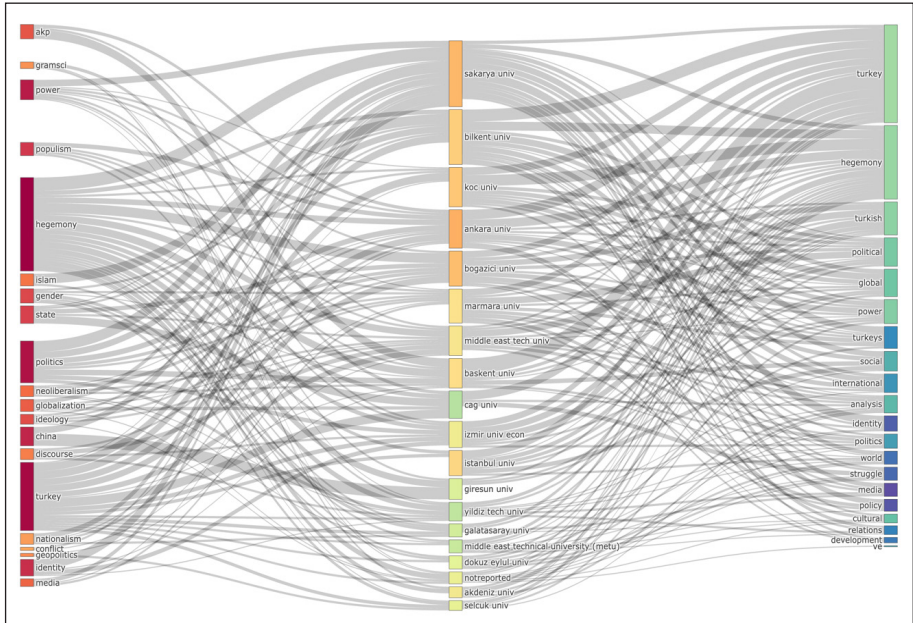
2016 ile 2024 yılları arasındaki akademik üretime ilişkin fikir sunan yukarıdaki şekle göre yaygın kabul gören bir ayrımın akademideki yansıması dikkat çekmektedir. Şekil 2'deki "AKP" anahtar kelimesine ait olan çizgi 2016-2022 yıllarındadır. Kelime en çok 2018 yılında akademik ilgiye mazhar olmuştur. Bu anahtar kelimenin gündelik ve akademik dildeki kullanımları toplumsal anlamları barındırır.³ Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kuruluşundan itibaren isminin nasıl kısaltılacağına basit bir dil tartışması olmaktan öte geçtiği düşünüldüğünde şekilde belirli dönemlerde ismin belirli biçimde kullanımındaki

3 İsim tartışması partinin kuruluşu ile başlamıştır ve hangi kısaltmanın kullanılacağı sanki ideolojik bir konumlanışın da işareti gibi algılanmıştır. Örneğin 2009 yılında konuyla ilgili güncel-politik bir tartışmada görece sol-muhafız bir çizgideki Dil Derneğinin başkanı Türkçe açısından doğru kullanımın "AKP" şeklinde olması gerektiğini iddia ederken bir devlet kurumu olan Türk Dil Kurumu ise "AK Parti" kullanımının doğru olduğunu savunmuştur (bk. İnternethaber, 2009).

artışın anlamlı olduğu düşünülebilir. Yine “gender, power, cultural hegemony ve hegemony” gibi ifadelerin sıklığının 2020 yılı ile birlikte yükselmesi, giderek artan kültürel tartışmaların ve bunun aktüel politikayla ilişkili biçimde akademiye yansımalarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de “kültürel iktidar” tartışmalarının dozunun 2020’li yıllarla birlikte arttığı göz önüne alındığında bu tablo anlamlı görünmektedir.

Üniversite-Anahtar Kelime-Başlık Arasındaki Eş Zamanlı Görünme Ağı

Kültürel iktidar ve ilişkili olduğu kavramların tartışıldığı çalışmaları, sosyolojik bir okuma için farklı boyutlarıyla birlikte ele almak mümkündür. Anahtar kelimeler, çalışmaların yürütüldüğü üniversiteler ve başlıklardan hareketle eş zamanlı görünme ağı (co-occurrence network) biçiminde bilimsel ağ görselleştirmesi yapılabilir. Aşağıdaki şekil de bu amaçla hazırlanmıştır. Şeklin sol tarafı anahtar kelimeleri; sağ tarafı ise başlıklardan oluşan kelimeleri temsil etmektedir. Orta sütün ise üniversitelere karşılık gelmektedir.

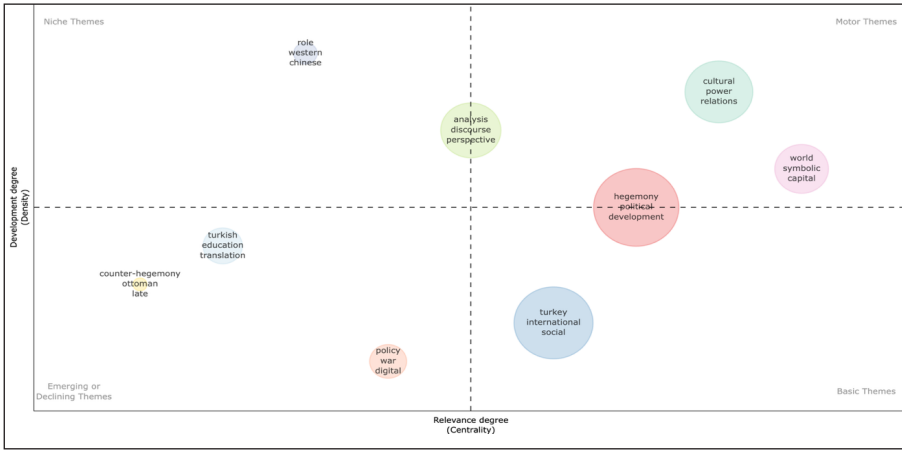
Şekil 3: Üniversite-anahtar kelime-başlık arasındaki eş zamanlı görünme ağı

Yukarıdaki şeklin orta sütununda Koç Üniv., Bilkent Üniv., Sakarya Üniv., Ankara Üniv., Boğaziçi Üniv., Marmara Üniv., ODTÜ/METU, Başkent Üniv., İstanbul Üniv. vb. yer almaktadır. Analiz, söz konusu üniversitelerde yapılan bilimsel çalışmalarda hangi anahtar kelimelere yoğunlaşıldığını ve başlıkta hangi kelimelere yer verildiğini içermektedir. Koç, Bilkent, Sakarya gibi vakıf/özel üniversiteler ve ODTÜ, Boğaziçi gibi köklü devlet üniversitelerinde bu araştırmanın temel aldığı kavramlarla ilgili çalışmaların yapıldığı söylenebilir.

Şeklin sol tarafında “AKP”, “hegemony”, “populism”, “power”, “state”, “İslam”, “gender”, “neoliberalism”, “discourse”, “ideology”, “media” kelimeleri yoğunluktadır. Kelimeler tek tek veya birlikte ele alındığında Gramsci’nin hegemonya teorisine bu dönem Türkiye’inde yoğunlukla başvurulduğu görülmektedir. Kavramlar ve onları var eden üniversiteler birlikte düşünüldüğünde Gramsci’nin hegemonya, pasif devrim, organik entelektüeller, rıza üretimi, sivil toplum üzerinden iktidar gibi kavramları, akademik camianın bu dönemin politik iktidarını ve gelişmelerini anlamak ve yorumlamak/eleştirmek için başvurduğu kullanışlı kavramlar olmuştur. Şeklin orta sütununda bulunan Boğaziçi, Bilkent, ODTÜ, Koç, Ankara Üniversitesi gibi Türkiye’de prestijli kabul edilen, sembolik sermayesi yüksek üniversitelerden çıkan yayınların başlık veya anahtar kelimelerinde “hegemonya” kavramının görece yoğun görülmesi, Türkiye şartlarında anlamlı olabilir. Elimizde bu üniversitelerin sosyal bilimlere ilişkin bölümlerinde o tarihlerde yayın yapan akademisyenlerin ideolojik profiline ilişkin bir çalışma yahut veri olmamakla birlikte, bu üniversitelerden çıkan yayınların çalışma kapsamında taranan veri tabanlarında bulunma yoğunluğu göz ardı edilmemelidir. Bu üniversitelerden çıkan ve çalışmanın kapsamı dâhilinde bulunan makalelerde, Türkiye’deki mevcut iktidar partisinin isminin “hegemonya”, “power”, “gender”, “ideology”, “discourse” gibi eleştirel bir teorik çerçeveye yaslanan kavramlarla birlikte anılması dikkate değerdir. Bunun yanında şeklin, “Turkey”, “Turkish”, “Turk”, “political”, “politics”, “global”, “international”, “relations”, “identity”, “cultural”, “conflict”, “geopolitics”, “development”, “policy” gibi kelimelerden oluşan sağ tarafı ise renk tonlarından da anlaşılacağı üzere, daha betimleyici; sol taraftaki keskin/net tonlamanın aksine daha nötr bir duruma evrilmiştir.

Veri setini oluşturan çalışmaların başlıkları üzerinden de görselleştirme ve dolayısıyla sosyolojik bir değerlendirme yapılabilir. Aşağıdaki şekil bibliyometrik analizde ortaya çıkan tematik haritayı göstermektedir. Tematik harita, literatürdeki temel araştırma temalarının önemini ve gelişim düzeyini

göstermek maksadıyla kullanılır. Şekildeki X eksen, temaların literatürde ne kadar merkezî ve önemli olduğunu ifade etmektedir. Eksende sağa kaydıkcâ tema daha merkezî hâle gelmektedir. Y eksenini ise temanın kavramsal olarak ne kadar gelişmiş ve olgun olduğunu göstermektedir. Eksenin yukarısına doğru gidildikçe temanın olgunlaştığı kabul edilmektedir. Haritanın sağ üst kısmı merkezî ve iyi gelişmiş temalara sahiptir. Sol üst bölme, iyi gelişmiş ancak literatürün merkezinde olmayan, daha özel ve kısmi temsiliyeti olan çalışmaları kapsamaktadır. Sağ alt bölme, merkezî olmasına karşın henüz gelişmemiş, literatür için önemli olmakla beraber teorik olarak daha fazla beslenmesi gereken temayı işaret etmektedir. Son olarak sol alt bölme ise yeni ortaya çıkmış veya önemini kaybetmiş temalar için kullanılır. Şekildeki düğümlerin her biri bir tema kümesidir. Aynı düğümden kullanılan kelimeler, birlikte kullanılan anahtar kelimeleri ifade etmektedir. Düğümün büyüklüğü, temayla ilgili yapılan çalışmaların sayısı ile orantılıdır. Çalışmaların odaklandığı konuların sosyolojik ağırlığı veya anlamı ve yapısal durumu tematik analizde görülebilir.

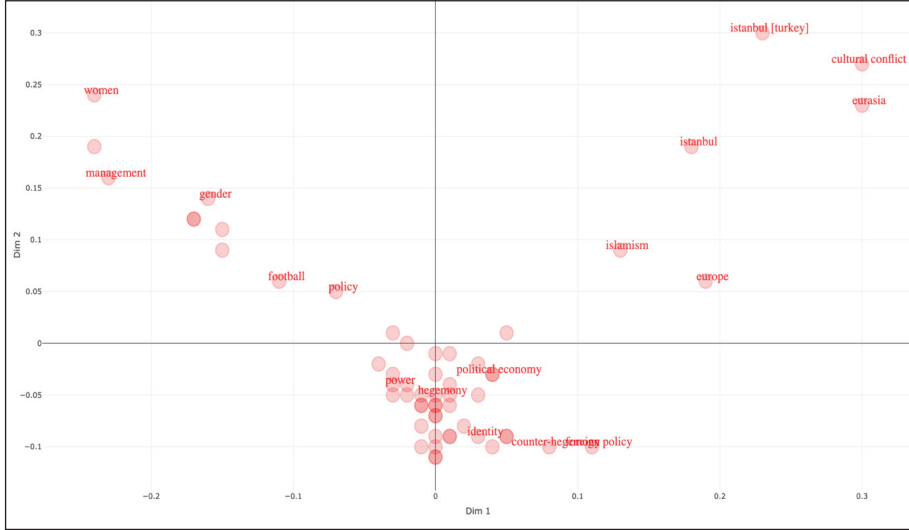

Şekil 4: Çalışma başlıklarının tematik analizi

Yukarıdaki şeklin sağ üst çeyreğinde yer alan tema, ana tema olarak yorumlanabilir. Zira bu alandaki konuları hem yüksek yoğunluğa sahiptir hem de alanın merkezinde konumlanmıştır. “Cultural, power, relations” ve “world, symbolic, capital” gibi dairelerin içeriğini belirleyen kavramların ön planda olması, veri setinin Pierre Bourdieu “sermaye ve kültür” ile Michel Foucault’nun “iktidar ilişkileri” teorilerinin kesişimini göstermektedir. Bununla birlikte, “hegemony, political, development” dairesinin sağ alt köşede yer alması da kritik bir öneme sahiptir. Kültür ve iktidar ilişkilerine odaklanan

çalışmaların akademide sol literatürle yoğun biçimde beslenmesi tartışmaların içeriği ve hedefine ilişkin eğilimleri yansıtabilir. Özellikle Şekil 3'ten hareketle vurgulanan “kullanılan eleştirel kavramların beraber anıldığı politik aktörlerle (iktidar partisi) yakınlığı” tespiti birlikte düşünüldüğünde çalışma kapsamındaki yayınların eleştirel-sol literatürle yakınlığı güçlenmektedir. Ancak “Turkish, education, translation” dairesinin görece merkezden uzak olması, Türkiye’deki “kültür savaşı” (kulturkampf) çalışmalarının hâlâ küresel teorik tartışmaları (sağ üstteki temel temaları) yönlendirecek kadar güçlü bir etkiye sahip olmadığını işaret etmektedir.

Anahtar Kelime Kullanımında Mütakabiliyet (Correspondence)

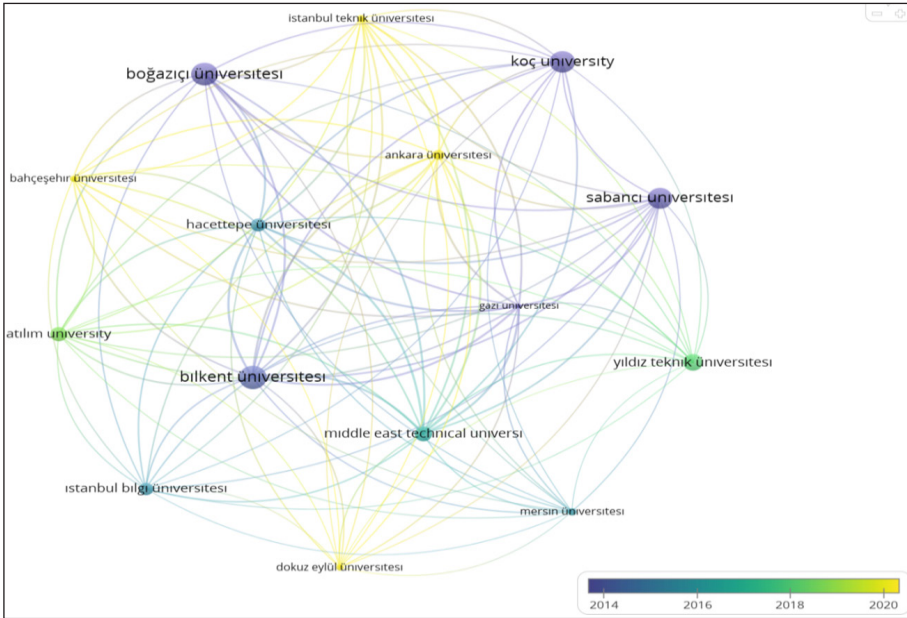
Şekil 5: Anahtar kelimelerin mütakabiliyet analizi

Yukarıdaki şekil, anahtar kelimelerin Correspondence Analysis-CA (mütakabiliyet analizi) yapılmış hâlini göstermektedir. Şeklin yatay ekseninde (Dim-1) soldan sağa doğru bakış açısı kaydırıldıkça ciddi bir anlam kaymasının yaşandığı fark edilecektir. Dikey ekseninde (Dim-2) ise yatay eksene göre kelimeler arasındaki geçiş daha sınırlıdır. Sol üst bölgede “women”, “gender” gibi kadın ve toplumsal cinsiyet odaklı konuları işaret eden kelimeler ağırlıktadır. Sağ üst bölgede, “İstanbul”, “İstanbul (Turkey)”, “cultural conflict”, “Eurasia”, “İslamism” “Europe” kelimeleri coğrafik temelli kültürel çatışmalara gönderme yapmakta ve Türkiye odaklı modernlik ve kimlik tartışmalarının yoğun-

lukta olduğuna işaret etmektedir. “İstanbul (Turkey)”, “Eurasia” (Avrasya) ve “İslamism” (İslamcılık) kavramlarının aynı bölgede konumlanması, Türkiye’nin Batı-Doğu arasındaki ilişki siyasetinin ve bu siyasetten kaynaklanan “cultural conflict”in (kültürel gerilim-çatışma) bir yansıması olarak görülebilir. Merkez alt bölgede, “hegemony”, “counter-hegemony”, “counter-hegemonic policy”, “power”, “identity”, “political economy”, “hegemony policy” gibi bu çalışmanın ana akım kavramları söz konusudur. Bu bölgedeki kelimelerin birbirine yakınlık durumu, onların birlikte kullanıldığı anlamına gelmektedir.

Şekildeki kelimelerin yakınlık ve konumlanma durumu birlikte değerlendirildiğinde sosyal bilim literatüründeki baskın karakter öne çıkmaktadır. Bir yandan liberal, bireysel ve hak temelli söylemleri öne çıkaran cinsiyet eşitliği, kadınların kamusal alana katılımı, yönetimde temsiliyet; öte yandan eleştirel, post-kolonyal eğilimlere kanıt olacak küresel hegemonya, Batı merkezli güç ilişkileri, kimlik siyaseti, karşı-hegemonik direniş gibi konular ağırlıktadır.

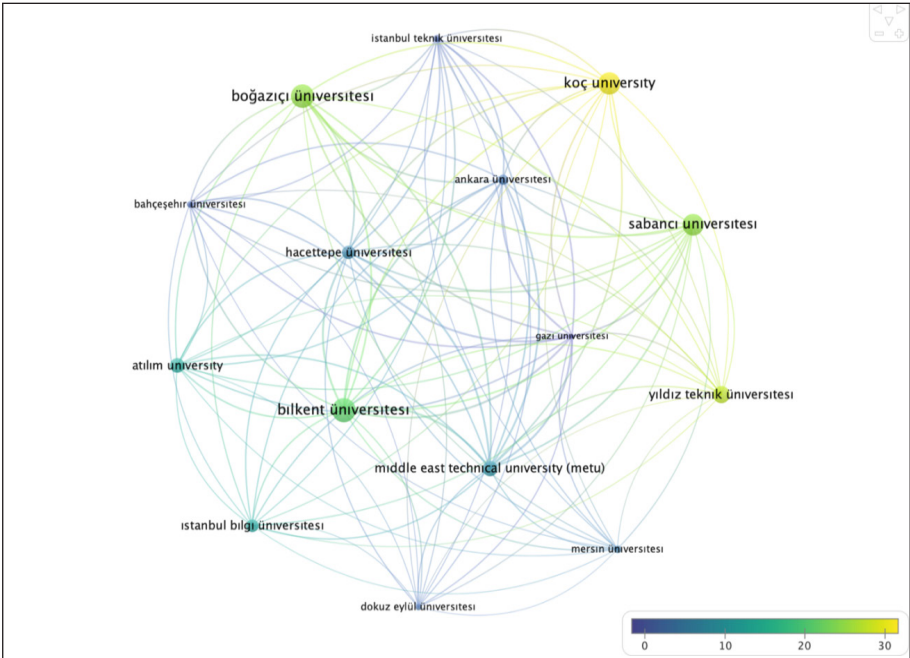
Kültüre İlişkin Çalışmalarda İş Birlikleri ve Akademik Ağlar

Şekil 6: Yıllara göre en çok çalışma yapan üniversiteler ve ilişki ağları

VOSviewer programı aracılığıyla elde edilen yukarıdaki şekil, iki temel özelliğe sahiptir. Birincisi, akademik üretimin yıllara göre üniversitelere göre

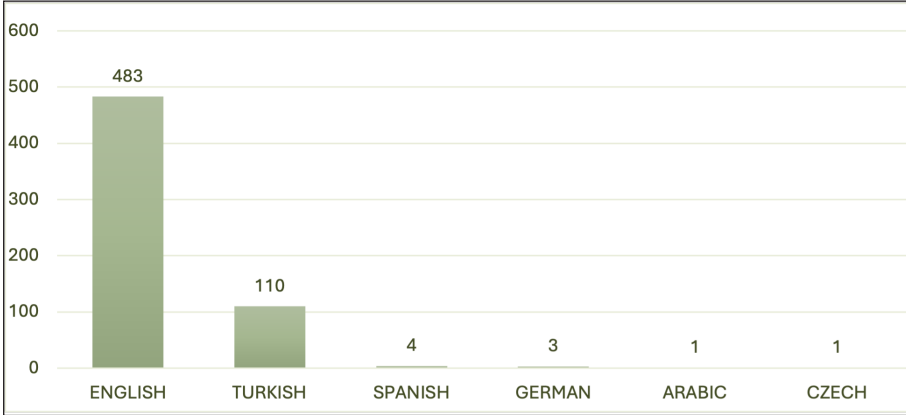
dağılımını; ikincisi ise üniversiteler arası iş birliğini göstermesidir. Sağ altta yer alan zaman çizelgesine göre ağ ağırlığı, 2014 ile 2020 yılları arasındadır. 2014-2016 yıllarında mor/lacivert renk tonlarında, Boğaziçi, Koç, Sabancı ve Bilkent gibi köklü vakıf ve devlet üniversitelerinin, kültür ve iktidar ile ilgili tartışmalara katkı sağladıkları görülmektedir. Sarı ve yeşil renk tonlarına sahip 2018-2020 yıllarında ise İstanbul Teknik Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi ağı dâhil olmuştur. Böylece kültür ve iktidar ilişkisinin akademide genişleyen bir şekilde karşılık bulduğu belirtilmelidir. Önceleri görece sembolik sermayesi yüksek “merkezî” konumda bulunan üniversitelerle başlayan bu trend, uluslararası yayınlarla hızlanmış görünmektedir. Boğaziçi, Bilkent, Sabancı ve Koç üniversitelerinin büyük düğümlerle temsil edilmesi, kültür ve iktidar odaklı akademik çalışmalara ciddi şekilde yer verdikleri anlamına gelmektedir. Çeperde yer alan Mersin Üniversitesi, Atılım Üniversitesi veya Gazi Üniversitesi gibi kurumların görece ince ağlar veya küçük düğümlere sahip olması, ilgili tartışma konularının belirli bir akademik çevrede yoğunlaştığı ve yerelde kısmi olarak kabul gördüğü yönünde yorumlanabilir.

Şekil 7: Atıf sayılarına göre üniversiteler ve ilişki ağı

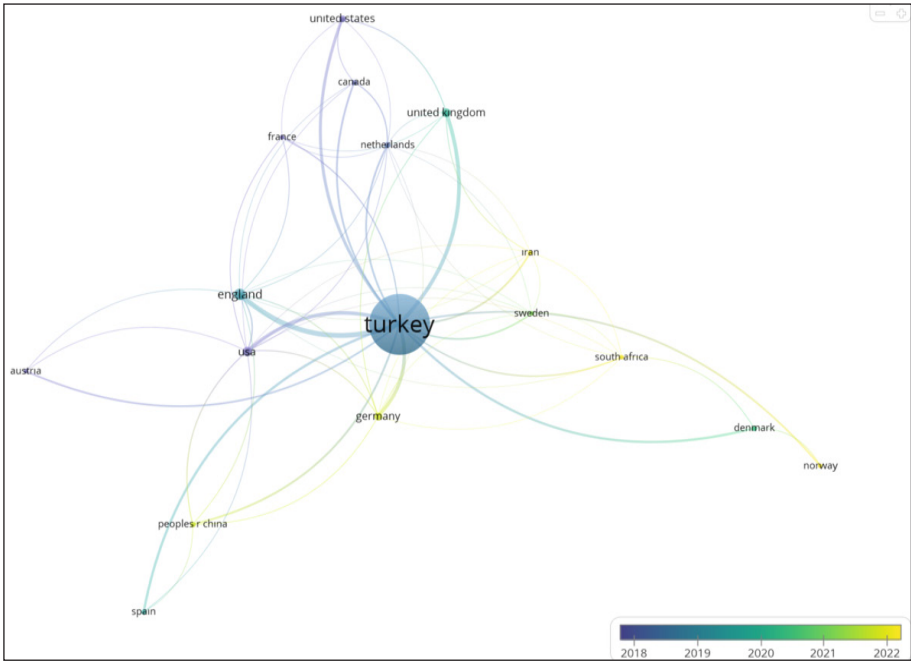
Şekil 7’de, sarı ve yeşil (20-30 arası) renkteki üniversitelerin çalışmalarına daha fazla atıf (citation) yapıldığı görülmektedir. Koç Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi, Bilkent Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi gibi kurumların sarı/yeşile yakın tonlarda olması, ilgili tartışma konularında en çok atıf yapılan çalışmaların bu kurumlara ait olduğunu işaret etmektedir. Belirli vakıf ve devlet üniversitelerinin kültür ve iktidar ilişkisine dair tartışma alanlarını beslemesi, onların tartışmadaki sembolik gücünü göstermektedir. Boğaziçi ve Bilkent üniversitelerinin yeşil tonlarda ve oldukça büyük düğümlerle gösterilmesi, onların konuyla ilgili akademik üretimdeki baskın gücüyle ilişkilendirilebilir. Bu iki üniversite aynı zamanda atıf ilişkileri açısından ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi gibi ağır diğer bileşenleriyle güçlü bağlarla ilişkilendirilmektedir. Dokuz Eylül, Mersin ve Atılım üniversiteleri ağır görece dış çeperlerinde ve daha koyu (mavi/lacivert) tonlarla temsil edilmektedirler. Merkezde yer alan Koç, Sabancı, Boğaziçi gibi üniversitelerin akademik üretimi, çeperdeki üniversiteler tarafından kabul görmektedir. Çeperdeki üniversitelerin atıf katkısı ve dolayısıyla sembolik güçleri hâlâ düşük seyretmektedir.

Hem Şekil 6’daki merkezî üniversiteler hem de Şekil 7’deki çalışmaları en çok atıf yapılan üniversiteler, büyük ölçüde İngilizce eğitim veren, uluslararası akademik üretimi besleyen, ekonomik sermayesi güçlü olan bir kısım vakıf üniversiteleridir. Aynı zamanda bu üniversitelerin sembolik sermaye-deki paylarının yüksek olduğu söylenebilir.

Grafik 3: Çalışmaların yayımlandıkları dillere göre dağılımı

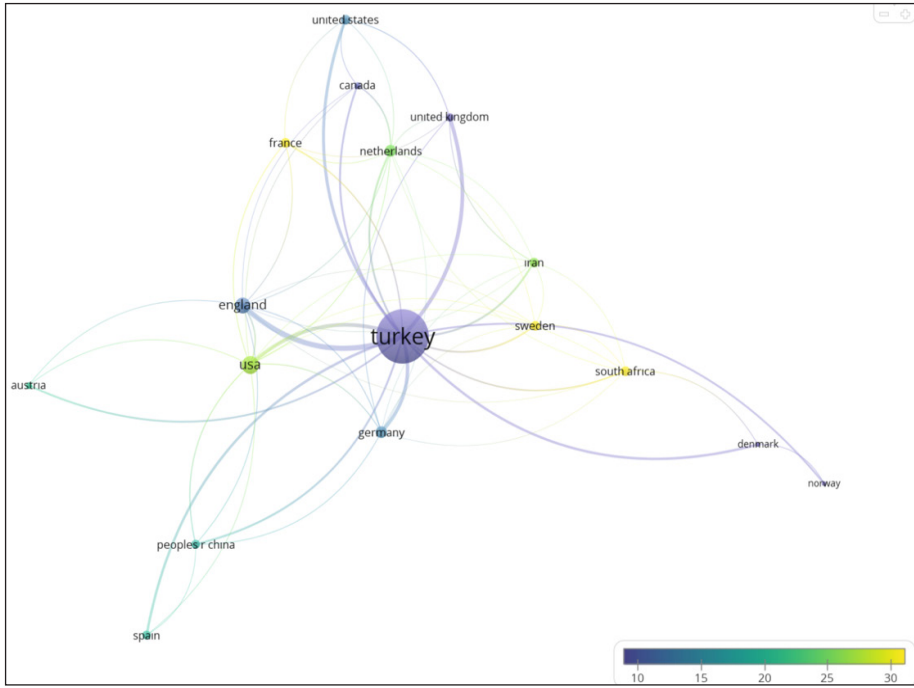
Grafik 3, veri setini oluşturan 602 makalenin hangi dillerde yayımlandığını göstermektedir. Çalışmaların yaklaşık %80'ine tekabül eden kısmı, İngilizce yayımlanmaktadır. İngilizce, özellikle sosyal bilim disiplinlerinde bilimsel üretimin temel kodu olmakla birlikte, bilimsel meşruiyetin anahtarına dönüşmüştür. Esasında Phillipson'ın (1992) kavramsallaştırmasıyla İngilizce “dilsel emperyalizm” aracı hâline gelmiştir. İngilizce, bilimsel çalışmaların uluslararası okur kamusuna ulaşmasını kolaylaştırırken aynı zamanda Türkiye'deki politik, kültürel, toplumsal ve bilimsel gelişmeler hakkında belli bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Şekil 8: Ülkelerin çalışmalara atıf yaptığı yıllar

Yukarıdaki haritada Türkiye'nin düğümü tam olarak merkezde yer almaktadır. Şekil, veri setinin Türkiye kaynaklı yayınlara odaklandığını ortaya koymakta ve Türkiye'nin bir köprü işlevi gördüğüne işaret etmektedir. Haritanın sol üst tarafındaki mor ve koyu mavi renkli “USA, United Kingdom, Netherlands” ile bağlantı 2018-2020 yılları arasındadır. 2018 öncesine gidildiğinde de benzer bir durumla karşılaşmak muhtemeldir. Türkiye'nin ABD (USA) ve İngiltere (UK) ile hatlarının kalınlığı, bu ülkelerdeki dergi ve yayınevlerinin Türkiye'deki akademik aktörler açısından kültür konulu çalışmalar için

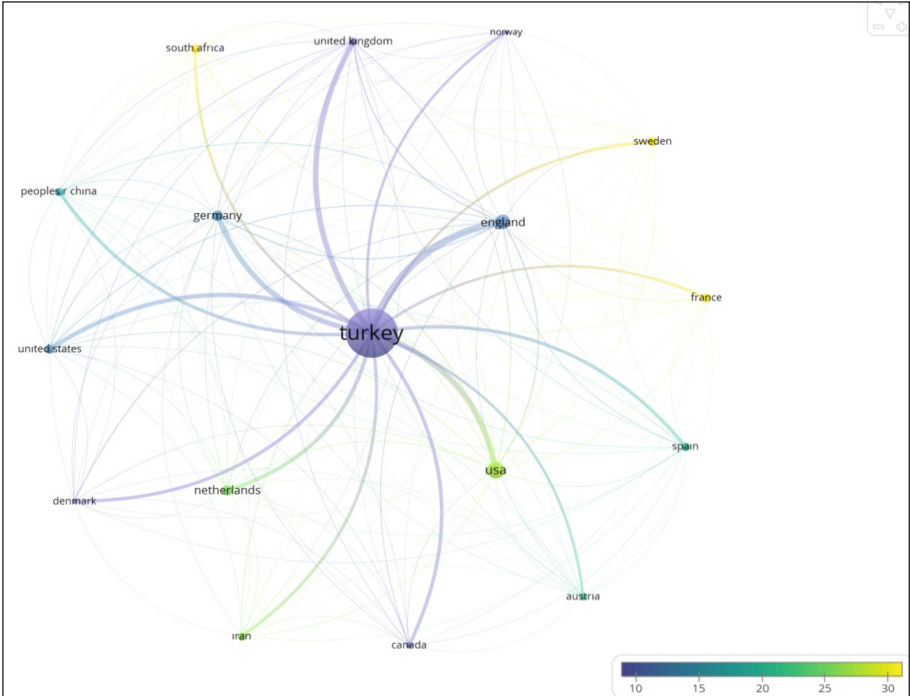
hem prestijini hem de ulaşılabilirliğini işaret etmektedir. Veri setini oluşturan kavramlar ve çalışmalar bağlamında Türkiye’deki kültür üst başlığındaki akademik üretimin Batı ile yoğun bağlarının olduğuna işaret eder. Şeklin altında yer alan lejanttaki renk skalasında (2018-2022), mor ve lacivert olarak gösterilen yıllarda (2018-2019) “geleneksel ortaklar” diyebileceğimiz ABD, İngiltere ve Kanada ile olan ilişkilerin daha eski ve yerleşik olduğu söylenebilir. Zira mor ve lacivert renkler, ilişkinin eski; bağlantının kalın olması ise yerleşik ve doygun olduğu anlamına gelmektedir. Sarı ve açık yeşil renklerini temsil eden (2021-2022) Norveç, Danimarka, Güney Afrika, İspanya ise “yeni ortaklar” olarak tanımlanabilir. Yeni ortaklıklar, Türkiye’nin son yıllarda akademik iş birliğinin ve ağıнын çeşitlendiğini göstermektedir. Özellikle Çin ve İran’ın haritada sarı renk ile gösterilmesi, Türkiye’nin Avrupa ile köklü bağına ek olarak Doğu ile de bilgi paylaşımına girdiğine işaret etmektedir.

Şekil 9: Türkiye’de ve yurt dışında yapılan çalışmaların atıf ilişkisi

VOSviewer programından yararlanarak oluşturulan yukarıdaki şekil, akademik iş birliklerinin hem varlığını hem de “niteliksel ağırlığını” yani atıf etkisini göstermektedir. Türkiye’nin, şekilde yer alan neredeyse tüm ülkeler-

le bağlantılı olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye’ye ait düğüm renginin, alttaki lejanta göre, koyu mavi olması, ortalama atıf sayısının düşük olduğu anlamına gelmektedir. Yani Türkiye’de yapılan her bir çalışmanın ortalama atıf sayısı yaklaşık olarak 0-15 arasındadır. Sarı renkteki ülkelerin çalışma başına düşen ortalama atıf oranının 30 ve üzeri olduğu söylenebilir. Rengi sarı olan bağlantı çizgileri ortalama atfı; kalınlık ise iki ülke arasındaki bağlantının gücünü işaret etmektedir. Türkiye’nin çizgileri en çok mavi ve açık yeşil renktedir; yani 20-45 arasında ortalama atıftan söz edilebilir. Bundan da bağlantının zayıf olduğu anlamı çıkarılabilir. Türkiye’den çıkan kalın hatların, İngiltere (England/UK), ABD (USA) ve Almanya’ya uzanması, “kültürel iktidar”, “kültürel sermaye”, “hegemonya”, “kültürel hegemonya”, “kültürel çatışma” ve “kültür savaşı/kulturkampf” ile ilgili çalışmaların Batı akademik üretimiyle yakın bağları olduğunu göstermektedir. Sarı ve yeşil düğümleri temsil eden ülkelerdeki (Güney Afrika, Fransa, Hollanda ve ABD), çalışmaların atıf gücünü resmetmektedir. Mor düğüm ve hatlardaki ülkelerin (Türkiye, İngiltere ve Almanya) ortak yazarlık çalışmalarının niceliksel olarak çok olsa da atıf gücü bakımından düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Şekil 10: Ülkeler arası atıf ilişkisi

Yukarıdaki şekilde ise kültür üst başlıklı çalışmalarda yayıncı ülkeler arası ilişkiler tespit edilmeye çalışılmıştır. Şekilde Türkiye merkezî düğümü temsil etmektedir. Merkezî düğümün Türkiye’de olması kadar önemli olan bir diğer detay da Türkiye’nin kalın bağlarla bağlandığı İngiltere (England-United Kingdom) ile ABD’nin (United States) öne çıkmasıdır. Bu, Türkiye’deki akademisyenlerin “kültürel iktidar”, “kültürel sermaye”, “hegemonya”, “kültürel hegemonya”, “kültürel çatışma” ve “kültür savaşı/kulturkampf” konulu çalışmalarını özellikle İngiltere ve ABD literatüründen faydalanarak tamamladıkları anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ülkemizdeki çalışmaların teorik çerçevesinin hâlâ Batı merkezli belirlendiği de ifade edilebilir. Sarı ve yeşil düğümleri temsil eden Güney Afrika, İsveç, Fransa ve ABD’nin, bu çalışmanın ilgili kavramları üzerine yaptıkları çalışmalarda atıf gücü bakımından (sembolik sermaye) önde oldukları çıkarımı yapılabilir. ABD, Türkiye, İspanya, Çin, Güney Afrika, İsveç gibi farklı kıtalardan ülkelerin var olması, hegemonya veya kültür savaşı gibi kavramları odağına alan çalışmaların küresel çapta ne kadar yüksek geçerliliğe ve etkiye sahip olduğuna işaret etmektedir. Mor ve mavi tondaki düğümlerde Türkiye, İngiltere ve Kanada’nın temsil edilmesi nicelik olarak bir bağı işaret etse de söz konusu kavramlar bağlamında üretilen çalışmaların küresel atıf ağında henüz sembolik bir meşruiyete veya güce ulaştığını söylemek mümkün değildir. Türkiye her ne kadar Batı’nın teorik kaynaklarından faydalıyor ve bilimsel çalışmalar ürettiği olsa da üretilen çalışmaların atıf değerinin henüz yüksek olduğunu söylemek güçtür.

Sonuç

Türkiye’de kültür ve iktidar ilişkisine dair uluslararası görünürlüğü görece yüksek olan yayın organlarında yayımlanmış akademik çalışmalar üzerine yürütülen bu araştırma, bazı önemli sonuçlarıyla akademik alan içindeki güç ilişkilerine işaret edebilecek bir durumu ortaya koymuştur. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki kültür ve iktidar ilişkisi çerçevesinde gelişen literatürün 2000’lerin ikinci on yıllık diliminde bir yoğunlaşma sergilemiştir. Bu dönem, Türkiye’de Gezi Parkı olaylarından, 15 Temmuz darbe girişimine, olağanüstü hâl uygulamalarından cumhurbaşkanlığı hükûmet sistemine geçişe kadar bir dizi önemli gelişmeyle birlikte politik kutuplaşmanın arttığı ve bu kutuplaşmanın en genel anlamıyla “kültür” temelinde cereyan ettiği bir sürece tekabül etmektedir. Bu atmosferde, uluslararası akademik dergilerde boy gösteren kültür ve iktidar ilişkisi temelli Türkiye menşeli yayınların seyrinde artış olması anlaşılabilir bir durumdur. Öte yandan bu yayınların %80’inin İngilizce olması konunun uluslararası akademik camiaya Türkiye perspektifinden sunulmuş biçimini görmek için de fırsatlar sunmaktadır.

Tartışmaları yönlendiren ana hat Gramsci'nin hegemonya kavramı olarak öne çıkmaktadır. Bibliyometrik ağ analizi, “hegemonya”, “counter-hegemony”, “power”, “ideology” ve “discourse” kavramlarının neredeyse tüm düğümlerle bağlantılı merkezi konumuna işaret etmektedir. Sol-eleştirel bir teorik çerçeveden beslenen akademik tartışmalar, özellikle Adalet ve Kalkınma Partisi iktidarı dönemine yoğunlaşan eleştirel kapasitesi yüksek bir izlenim oluştururken öte yandan belli bir perspektife yoğunlaşan analizlerin Türkiye ekseninde yapılacak değerlendirmeler açısından ne ölçüde açıklayıcı olduğu sorusunu da beraberinde getirmektedir. Kavramsal merkezileşmenin oluşturduğu bir dezavantaj olarak bu durumun gelecek çalışmalar için üzerine düşünülmesi gereken bir boyut olduğu söylenebilir.

Yukarıdaki durumla ilişkili biçimde ABD, İngiltere, Kanada gibi ülkelerden çıkan akademik üretimlerle kurulan asimetrik yoğun atıf ilişkisi, Türkiye’de yapılan ve uluslararası görünürlüğü olan çalışmaların Batı⁴ literatürü ile “yarı çevre” bir konumdan konuşmasına işaret eder niteliktedir. Çalışmalar büyük ölçüde Batı menşeli kuramları kullanarak yerel gelişmelere uygulamaktadır; ancak buradan üretilmiş ve akademik dolaşıma sokulmuş teorik bir yenilikten bahsetmek pek mümkün görünmemektedir. Bu durumda Türkiye ile İngilizce konuşulan dünya arasında en baştan asimetrik biçimde kurulan akademik ilişki, kültür ve iktidar tartışmaları bağlamında da yeniden üretilir görünmektedir. Bu durum, bilhassa “kültürel hegemonya” kavramıyla eleştirilen Batı-merkezci bilgi üretim yapılarının akademik alanda yeniden üretildiğini göstermektedir. Türkiye’deki İngilizce yayınların baskın karakteri ile WoS ve Scopus veri tabanlarının kendisinin de belirli bir coğrafi yanlılığa sahip olması ve başta İngilizce için avantajlar barındırması, kültür ve iktidarla ilişkili kavram setiyle üretilen bilimsel bilginin kendisinin de iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığını ortaya koymaktadır.

Bulgulara göre akademik alan içerisinde çalışma verileri ekseninde ortaya çıkan iktidar ilişkisinin girift bir yapıya sahip olduğu söylenebilir. Bir yandan Türkiye’nin prestijli üniversitelerinde ülke içinde eleştirel bir konumda yer alan akademik bir perspektiften söz etmek mümkünken, bu üniversitelerin aynı zamanda Batı literatürüyle kurduğu bir tür “bağımlılık” ilişkisi de ortaya çıkmaktadır. Ülke içindeki kamusal konularla ilgili öne çıkan eleştirel perspektifin ve eleştirel teorik çerçevelerdeki yoğunluğun kullanılan teorik

4 Batı tabiri çok geniş bir referans alanına sahip olmakla birlikte burada bulgularda ortaya çıktığı biçimde öncelikli olarak ABD, İngiltere ve Kanada’ya, sonra ise görece düşük yoğunluklu biçimde İspanya, Danimarka, Finlandiya gibi Avrupa ülkelerini işaret etmektedir.

ve kavramsal çerçevelere dönük eleştirel bir anlayışın gelişmesini sağladığını gösterecek bir bulguya ulaşılmamıştır. Bu girift yapıyı güçlendiren bir başka konu ise üniversiteler arası kültürel ve sembolik sermaye eşitsizliğinin akademik alan için yerelde ürettiği çelişkili durumdur. Koç, Sabancı, Boğaziçi, Bilkent ve ODTÜ gibi İngilizce eğitim veren, kadrolarının hemen hemen tamamı yurt dışında eğitim almış ve uluslararası yayın rekabetinde söz sahibi olabilen kurumların -Türkiye’deki diğer üniversitelerle kıyaslandığında- hem üretim hem de atıf ağının merkezinde bulunması, kültür ve iktidar üzerine hegemonya perspektifinden eleştirel çalışmalar üreten kurumların akademik alan içinde sembolik bir güç odağı konumuna erişebildiğini işaret etmektedir. Görece daha çeperde bulunan üniversitelerden çıkan yayınların atıf ilişkilerine bakıldığında bu sembolik güç odaklarından etkilendiklerini söylemek mümkündür. Dolayısıyla yayınlar arasındaki asimetric ilişki biçimi yalnızca Türkiye ve Batı literatürü arasında değil Türkiye’deki üniversiteler arasında da gerçekleşebilmektedir.

Bu çalışma göstermektedir ki kültür ve iktidar ilişkisi Türkiye’de yalnızca akademinin incelediği bir toplumsal olgu olmaktan öte anlamlara sahiptir. Bu araştırma, kültür-iktidar ilişkisi temelli çalışmaların bilgi üretim süreçleri içinde nasıl yeniden kurulduğuna işaret edebilecek kuramsal bir açılım sunmaktadır. Gramsci’nin hegemonya kavramının, kültür ve iktidar ilişkilerini açıklamadaki “hegemonik” konumu, onu kullananlar için hem uluslararası literatürde hem de Türkiye kaynaklı çalışmalarda bir sembolik güç aracı işlevi de görebilmektedir. Başka bir deyişle, hegemonya ve sembolik güç gibi kavramlar hem araştırma nesnesi hem de araştırmanın yöntemi düzeyinde ele alındığında Türkiye’deki akademik alanın kendi iç işleyişi ve Batı literatürü ile kurduğu asimetric ilişkiyi açıklamada sunduğu imkânlar ve sınırlar eş zamanlı olarak gündeme gelmektedir. Bu kavramlar bir taraftan, akademik çalışmalar için araştırma nesnesi üzerinde eleştirel bir perspektif geliştirmeyi kolaylaştırırken öte yandan akademik içerik üretimindeki eleştirel niteliklerinin aksine hem ülke içinde hem de uluslararası alanda aktörler arası epistemik bir hiyerarşiye giden yeni yollar açmaktadır. Böylece bu çalışmada, kültür ve iktidar ilişkisine dair tartışmaları konu edinen Türkiye’deki akademik üretim, bizzatıhi kültür ve iktidar ilişkilerinin işlediği bir alan olarak değerlendirilerek akademik bilginin üretim koşullarına dair eleştirel bir perspektife kapı aralandığı söylenebilir.

Sağladığı kuramsal katkıyla birlikte çalışmanın bazı sınırlılıklarının olduğunu da belirtmek gerekir. Bu çalışma uluslararası akademik çevrelerde konunun Türkiye perspektifinden sunuluşunu incelemesi sebebiyle Türkiye

içindeki kaynaklar ve veri tabanları kapsam dışında bırakılmış, bu da Türkiye içi tartışmaların anlaşılması için bir sınırlılık oluşturmıştır. Konunun Türkiye'ye bakan yönü ayrı bir çalışmanın konusu olacak genişliktedir. Öte yandan bibliyometrik analizin doğasından kaynaklı olarak çıkarımların yüksek ilişkisellik yahut neden sonuç ilişkisi ifade edebilecek netlikte olmadığını belirtmek gerekir. Ancak gelecekteki çalışmalar bu sınırlılıkların ötesine geçip, bu çalışmanın sonucu olarak ortaya çıkan soruları yanıtlamak suretiyle meseleyi genişletebilecektir. Türkiye'de kültür ve iktidar ilişkisine dair literatürün Gramsci merkezli eleştirel paradigma etrafında yoğunlaşmasının nedenleri ve bu durumun ortaya çıkardığı sınırlılıklar üzerine düşünülmesi ve buna bağlı olarak çalışmada öne çıkan asimetrik akademik ilişkilerin özgün kavramsal ve teorik üretim imkânlarını ne yönde etkilediği soruları teorik ve ampirik yeni araştırmalar için öne çıkan başlıklar olarak değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Akın, M. H. (2025). Aşk filmlerinin unutulmaz yönetmeni ya da Yeşilçam'da sembolik iktidarın sosyolojik analizi. *İnsan ve İnsan*, 12(40), s. 25-36. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.1668652>
- Appio, F. P., Cesaroni, F. & Minin, A. D. (2014). Visualizing the structure and bridges of the intellectual property management and strategy literature. *Scientometrics*, 101(1), s. 623-661. Doi: <https://doi.org/10.1007/s11192-014-1329-0>
- Aydemir, Ş. (2025). *AKP'nin kültür savaşı*. İletişim Yayınları.
- Baker, H. K., Kumar, S. & Pandey, N. (2021). Forty years of the journal of futures markets: A bibliometric overview. *Journal of Futures Markets*, 41, s. 1027-1054. <https://doi.org/10.1002/fut.22211>
- Bilgin, O. (2022). Türkiye'de kültürel hegemonya. (ed. O. Bilgin). *Kültürel İktidar*. s. 1-43. Diplomasi Vakfı Yayınları.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capitals. (ed. Richardson, J.). *Handbook of Theory and Social Research for the Sociology of Education*. s. 241-258. Greenwood Press.
- Çakıl-Dinçer, G. (2024). Kültürel hegemonya ve İslamcı kadın dernekleri: Hazar ve Kadem örneği. *Mülkiye Dergisi*, 1, s. 77-103. <https://izlik.org/JA36WS42FD>
- Çelik, N. (2025). The State's Media Apparatus: The cultural hegemony produced by the Turkish radio and television corporation. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 29(3). s. 813-831. <https://doi.org/10.20296/tsadergisi.1610910>
- Çil, H. (2022). Türkiye'de kültürel alan ve sembolik mücadele: Tematik bir analiz. *Journal of Media and Religion Studies*, 5(1). s. 129-158. <https://doi.org/10.47951/mediad.1117840>
- Çolak, E. (2024). 'Homegrown and national culture': The cultural policies of Erdogan's 'New Turkey'. *International Journal of Cultural Policy*, 31(3). s. 267-283. <https://doi.org/10.1080/10286632.2024.2345372>

- Çolak, Y. (2017). *Türkiye’de kültürel iktidarın kuruluşu*. Liberte Yayınları.
- Daşar, E. (2022). Gazete karikatürlerinde hegemonya ve nıza üretimi: Salih Memecan karikatürleri. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1). s. 127-177. <https://doi.org/10.47525/ulasbid.1054010>
- Dellaloğlu, B. F. (2020). *Poetik ve politik: Bir kültürel çalışmalar ansiklopedisi*. Timaş Yayınları.
- Demir, S. T. (2016). *Türkiye’de mizah dergileri: Kültürel hegemonya ve muhalefet*. SETA Yayınları.
- Demirel, T. (2009). 1946-1980 döneminde “sol” ve “sağ”. (ed. Ö. Laçiner). *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Dönemler ve Zihniyetler*. s. 413-450. İletişim Yayınları.
- Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N. & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. *Journal of Business Research*, 133 (2021). s. 285-296 <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070>
- Fedai, C. (2019). *Türkiye’nin kaderi*. Pruva Yayınları.
- Gölcü, A. (2022). Bir kültürel iktidar teşebbüsü: Bizimkiler dizisi. (ed. O. Bilgin). *Kültürel İktidar*. s. 291-313. Diplomasi Vakfı Yayınları.
- Hall, S. (ed.). (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları*. (çev. İ. Dündar). Pinhan Yayıncılık.
- Harris, R. (2009). Black British, brown British and British cultural studies. *Cultural Studies*, 23(4). s. 483-512. <https://doi.org/10.1080/09502380902950971>
- İnternethaber. (2009, 5 Haziran). *Doğrusu AKP mi AK Parti mi?*. <https://www.internethaber.com/dogrusu-akp-mi-ak-parti-mi-194898h.htm>
- Jenks, C. (2007). *Altkültür: Toplumsalın parçalanışı*. (çev. N. Demirkol). Ayrıntı Yayınları.
- Kim, J. & McMillan, S. J. (2008). Evaluation of internet advertising research: A bibliometric analysis. *Journal of Advertising*, 37(1). s. 99-112. <https://doi.org/10.2753/JOA0091-3367370108>
- KONDA (2025). *KONDA Hayat tarzları araştırması*. <https://hayattarzlarlari.com/>
- Martin, M. J., Lopez-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E. & Herrera, F. P. (2011). An approach for detecting, quantifying, and visualizing the evolution of a research field. *Journal of Informetrics*, 1(5). s. 146-166. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2010.10.002>
- McBurney, M. K. & Novak, P. L. (2002). What is bibliometrics and why should you care? *IEEE International Professional Communication Conference Proceedings*. s. 108-114. <https://doi.org/10.1109/IPCC.2002.1049094>
- Nacak, İ. (2020). TRT ve kültürel iktidar mücadelesi. *Sosyoloji Divanı*, 15. s. 105-129.
- Norris, M., & Oppenheim, C. (2007). Comparing alternatives to the Web of Science for coverage of the social sciences’ literature. *Journal of Informetrics*, 1(2). s. 161-169. [10.1016/j.joi.2006.12.001](https://doi.org/10.1016/j.joi.2006.12.001)
- Örnek, C. (2015). *Türkiye’de soğuk savaş düşünce hayatı*. Can Yayınları.
- Phillipson, R. (1992). *Linguistic imperialism*. Oxford University Press.
- Turner, G. (2016). *İngiliz kültürel çalışmalar* (çev. D. Özçetin ve B. Özçetin). Heretik Yayıncılık.
- Williams, R. (2017). *Kültür ve toplum: 1780-1950*. (çev. M. Küçük). İletişim Yayınları.

- Yan, L. & Zhiping, W. (2023). Mapping the literature on academic publishing: A bibliometric analysis on WOS. *SAGE Open*, 13(1), s. 1-16. <https://doi.org/10.1177/21582440231158562>
- Yaren, Ö., Saraçoğlu, C. ve Karademir-Hazır, I. (2022). The quest for cultural power: Islamism, culture and art in Turkey. (ed. J. Jongerden). *The Routledge Handbook on Contemporary Turkey*. s. 418-431. Routledge.
- Zhan, J., Ma, Y., Zhao, D., Li, Z., Tan, H., Wang, X., Liu, H. & Yang, T. (2021). Knowledge atlas of post-traumatic epilepsy research. *Epilepsy Research*, 178 (2021). 106790 <https://doi.org/10.1016/j.eplepsyres.2021.106790>